

Marià Marín i Torné

mmarintorne@gmail.com

Secretari tècnic del Gremi de LlibreTERS de Catalunya

Exdirector de l'Àrea del Llibre de l'Institut Català de les Indústries Culturals

---

ESTUDIS I RECERCA SOBRE LA LECTURA

ESTUDIOS E INVESTIGACIÓN SOBRE LA LECTURA

STUDIES AND RESEARCH ON READING

Els enllaços d'aquest article han estat revisats el dia 10/11/2012.

RESUM | RESUMEN | ABSTRACT

La lectura és un factor creixent de centralitat. Se'n parla força, però no es focalitza prou. Ens referim al fet de llegir, al fenomen, al concepte, a la realitat canviant de la lectura. N'és excepció la lectura entesa com a nucli de l'aprenentatge, de l'activitat educativa i docent. En parlem cada cop més perquè la presència abassegadora de les TIC en la vida quotidiana, en els àmbits professionals, en la premsa i en el sector editorial, l'han convertida en un factor canviant i, consegüentment, provocador de canvis d'hàbits i usos, però també de les maneres d'entendre-la. Aquest protagonisme creixent sovint s'esdevé pel simple fet de venir servida en suports nous, que fan que, en comptes de llegir com sempre, saltem de la textualitat a la metadada i la hipertextualitat, de la lectura seqüencial a la fragmentada, de manera que es modifiquen les nostres formes neuronals i cognitives quan ens posem en disposició de llegir. Si aquesta tendència s'imposa, la lectura serà, potser, tota una altra cosa, el tema guanyarà centralitat i tot el que publiquem s'hi referirà.

La lectura es un factor creciente de centralidad. Se habla bastante, pero no se focaliza suficientemente. Nos referimos al hecho de leer, al fenómeno, al concepto, a la realidad cambiante de la lectura. Es una excepción la lectura entendida como núcleo del aprendizaje, de la actividad educativa y docente. Hablamos cada vez más porque la presencia arrolladora de las TIC en la vida cotidiana, en los ámbitos profesionales, en la prensa y en el sector editorial, la han convertido en un factor cambiante y, por consiguiente, provocador de cambios de hábitos y usos, pero también de las maneras de entenderla. Este protagonismo creciente a menudo sucede por el simple hecho de darse en soportes nuevos, que hacen que, en vez de leer como siempre, saltamos de la textualidad al metadato y la hipertextualidad, de la lectura secuencial en la fragmentada, de manera que se modifican nuestras formas neuronales y cognitivas cuando nos ponemos en disposición de leer. Si esta tendencia se impone, la lectura será, quizás, otra cosa, el tema ganará centralidad y todo lo que publicamos se referirá a ello.

The centrality of reading is increasing. It is frequently discussed, but not focused on enough. We refer to the act of reading, the phenomenon, the concept, the changing reality of reading. Reading that is at the heart of learning, educational activity and teaching is an exception. There is increasing discussion of reading, as the predominance of ICT in daily life, professional environments, the press and the publishing sector have transformed reading and triggered a change in habits, uses and forms of interpretation. The increasingly central role of reading is often due to the simple fact that text is provided in a new medium. Thus, instead of reading as always, we have moved from textuality to metadata and hypertextuality, from sequential reading to fragmented reading, which changes our neural and cognitive patterns when we are preparing to read. If this trend continues, reading may become an entirely different thing. The topic will gain importance and all that we publish will refer to it.

PARAULES CLAU: Estudis, investigació, lectura

PALABRAS CLAVE: Estudios, investigación, lectura

KEYWORDS: Studies, research, reading

Vull agrair l'ajut en tasques de recerca i de contrast del text a l'Albert Díaz i al Joan Portell.

1 PRESENTACIÓ

Els editors d'aquesta segona edició de l'*Anuari* van decidir reestructurar els continguts de la primera i crear un apartat exclusiu sobre els «estudis i recerca sobre la lectura». La decisió en denota la transcendència. Així doncs, aquest apartat «nou» suposa, en certa manera, una proposta d'assentament de bases en relació amb el primer *Anuari*, que en tractava la qüestió des d'una altra perspectiva. Conseqüentment, no correspon analitzar comparativament les variacions de comportaments o tendències, per bé que podem afirmar que les grans referències obligades sobre la lectura continuen sent les comercials i de consum, juntament amb les d'hàbits i usos, publicades principalment per administracions públiques i per entitats empresarials i industrials.

Les dades recullen l'impacte inicial de la crisi, en aquell primer moment entomada prou bé per la indústria del llibre —la de la premsa era en caiguda permanent des de feia ben bé quatre o cinc exercicis—, que va ser capaç de mantenir, amb lleugeríssims descensos, els nivells de producció i venda. Aquesta situació, ara, ja no és en absolut així i es caracteritza per decrements elevats que s'acumulen fins al límit de la resistència. Mereixen capítol a part les biblioteques, que a la congelació o reducció de la capacitat de compra de fons hi van contraposar la creixuda aparentment imparable d'activitat, sobretot d'usuaris i de préstecs.

Quant als continguts d'anàlisi, reflexió i recerca, cal remarcar, primer de tot, l'escassetat de referències, que, d'altra banda, no mostren variacions significatives respecte del passat, tret, i no és pas menor, de l'atenció creixent per l'entesa del fenomen lector com a realitat profundament alterada i alterable per la revolució digital. L'anàlisi dels reptes digitals (dels suports, dels canals de distribució i dels continguts) i de la nova concepció (o concepcions) del que és llegir i de com es socialitza, es presenta, doncs, com una de les qüestions que guanya centralitat i m'atreveria a dir que serà tan rellevant com l'anàlisi de les dades de producció i de consum, les úniques segures, certes i permanents a hores d'ara.

Del que s'ha comentat fins ara ja es dedueix, però hi voldria fer atenció especial, que ens referirem, en la mesura del possible, als estudis i recerca sobre la lectura, no només de llibres, no només de literatura. Parlarem de lectura de llibre, però també de premsa, de la lectura professional i d'altres. No cal dir que tret de les dues primeres, la resta, a hores d'ara, és difícil d'escatir: és un front obert que caldrà atènyer si no volem desar al calaix una part fonamental, creixent i potser majoritària, del fenomen.

S'han d'esmentar dos apunts tècnics. El primer es refereix a l'àmbit territorial: en l'article ens referim a l'activitat desenvolupada a Catalunya. De vegades, aquesta forma part del domini lingüístic; d'altres, l'estudi queda inclòs en informes i memòries de l'àmbit estatal. Així ho recollirem i aquesta n'és la raó. En algun cas, no ens hem estat de recollir bibliografia internacional quan la seva reflexió també ens afecta. El segon apunt es refereix a l'estructura de l'article: he dubtat entre mantenir l'actual (estudis, difusió, publicacions), que respon a criteris d'indexació pel tipus d'informació, o inclinar-me per criteris basats en els centres productors o aplegadors de les dades, que considero molt significatius (indústria, administracions públiques, observatoris, universitats). Totes dues plantegen repeticions, així que he optat per mantenir la proposta dels editors de l'*Anuari*, que facilita la recerca de les dades. Quan aquestes últimes tenen periodicitat anual, hem citat només la darrera del període d'estudi.

2 ESTUDIS I RECERCA

En aquest apartat tractarem d'informes i estudis, de projectes i grups, i de treballs i tesis. L'ordre ja en marca el volum i la disponibilitat: a mesura que avancem en els subapartats decreix significativament el nombre i l'abast de la informació disponible. Ara bé, no ens enganyéssim pas: la reflexió sobre la lectura cada cop es tracta més però es trasllada a l'apartat de difusió, perquè s'esdevé en trobades professionals, administratives o, directament, en grups de treball a la Xarxa. Segurament hi ha més text sobre la lectura (de la concepció als usos) en grups de debat a les xarxes socials, com ara el de Màrqueting editorial al LinkedIn, que no pas en bibliografia als prestatges de les llibreries i biblioteques. Queda escrit en la virtualitat, però en la major part dels casos no queda

aplegat en una publicació, ni física ni digital. Caldrà refer els nostres esquemes de recercadors i consultors de bases de dades bibliogràfiques per convertir-nos en «localitzadors» del que es diu en determinats webs, blogs i fòrums, així com en les sessions de conferències i *sparks* de les fires de Frankfurt, Londres, Bolonya o el Liber.

2.1 INFORMES I ESTUDIS

Els informes i els estudis són la clau de volta del coneixement del fet lector. Primer, per la solvència de les dades que aporten; segon, per la continuïtat temporal, que ens permet fer-ne balanç i gosar dibuixar tendències. No han variat les fonts bàsiques ni els focus d'estudi, que són la producció —com a dada bàsica i indirecta de l'oferta lectora— i els hàbits lectors (compra i freqüència), com a fotografia estadística —i per tant aproximativa— de la demanda.

Ens referim amb les anomenades *bíblies del sector* a aquells informes, estudis i estadístiques que, per la seriositat de la metodologia i dels promotors, l'univers complet d'estudi i la continuïtat temporal, permeten no tan sols avaluar el moment sinó fer balanç del passat i preveure'n tendències. Ens referim a:

- Conecta. *Comercio Interior del Libro en España 2010*. Madrid: Federación de Gremios de Editores de España, CEDRO, 2011.
- Conecta. *Comercio Interior del Libro en Cataluña 2010*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya, Associació d'Editors en Llengua Catalana i CEDRO, 2011.
- Conecta. *Estudio de Hábitos Lectores en España, primer trimestre de 2011*. Madrid: Federación de Gremios de Editores de España, 2011.

- Conecta. *Hábitos de Lectura y Compra de Libros en España 2010*. Madrid: Federación de Gremios de

Editores de España, 2010. (L'informe de 2011 es va publicar el gener de 2012, però el Baròmetre en treu dades trimestrals.)

- Conecta. *Segon estudi d'hàbits lectors d'infants i joves*. Barcelona: Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil, 2010.
- *Anuario sobre el libro infantil y juvenil 2010*. Boadilla del Monte (Madrid): Ediciones SM, 2011.
- Federación Española de Cámaras del Libro, Fedecali. *Comercio Exterior del Libro 2010*. Madrid: Fedecali, 2011.
- Federación de Gremios de Editores de España. 2ª *encuesta sobre el libro digital, 2011*. Madrid: Federación de Gremios de Editores de España, 2011.
- Fundacc. Baròmetre de la Comunicació i la Cultura. *El consum de llibres a Catalunya 2011*. Barcelona: Fundacc, col·laboració de la Cambra del Llibre, 2011.
- Fundacc. *Joves i estudis en relació als indicadors de lectura. Maig de 2009 a Abril de 2010*. Barcelona: Fundacc. Juliol de 2010.
- *Anuari de l'Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura 2008-2009*. Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura; Universitat de Barcelona. Barcelona: 2010.

- *Estadística de Biblioteques 2010*. Institut d'Estadística de Catalunya. Barcelona: 2011.
- *Observatorio de la Lectura y el Libro*. Butlletí del Ministerio de Cultura. Anys 2010-2011.
- *De Libros, Revista del Libro*. Anuario 2010, núm. 249. Madrid: De Libros, gener de 2011.
- *Cultura, lleure i llengua 1999-2010*. Institut d'Estadística de Catalunya. Barcelona: 2011.
- *Informe de la Comunicació a Catalunya 2009-2010*. Institut de la Comunicació (InCom). Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra: 2011.

Pel que fa a l'oferta, el resum del període que ens ocupa seria:

- Catalunya és un clúster editorial, amb el 34,3 % de les editorials agremiades de l'Estat, que han editat el 2010 el 43,1 % del total que s'hi ha editat: 34.414 títols, un 3 % més que el 2009 però amb menys exemplars, 8.571 títols dels quals eren en català, el 25 % del total.
- L'oferta de llibre aposta clarament per la literatura (23 %), seguida del text no universitari (15,2 %) i de la literatura infantil i juvenil (15 %). En català, el text no universitari representa el 35,3 %, l'infantil i juvenil, el 24,6 % i la literatura, el 15,7 %. Tot plegat suposa una facturació de 1.434,97 milions d'euros el 2010, gairebé un 10 % menys que el 2009.
- Noves formes de consum digital. Els continguts digitals representen el 45,5 % de la facturació de la indústria de continguts i serveis audiovisuals de l'Estat i es preveu que siguin el segon mercat en aportació al PIB. En el sector del llibre, el mercat digital és encara marginal (3 %, entre 60 i 80 milions d'euros) però és el doble de l'any anterior, motiu pel qual la indústria refà els seus models de negoci, aplica inversions, crea plataformes de distribució i fa màrqueting digital i des de les xarxes socials. Per això el 75 % de les editorials disposa d'un projecte digital. El sector més espavilat és el del còmic (el 94 % de les editorials) i els que menys els de la literatura infantil i juvenil i les ciències socials.

Pel que fa a la demanda, cal dir que tots els estudis i informes serien coincidents en les conclusions, si bé plantegen de vegades forquilles d'oscil·lació massa àmplia en els percentatges. La síntesi en seria la detecció d'un cert estancament en els índexs lectors, després de dècades de millora continuada però sense haver arribat a nivells desitjables. Així mateix, s'aprecia una pèrdua constant i pronunciada, iniciada els anys anteriors, de l'activitat lectora dels preadolescents, en tots els nivells (nombre i freqüència), així com la reducció fins al nínxol de certes tipologies de llibres (pensament, assaig, poesia).

D'altra banda, la irrupció del fenomen digital (no només de la lectura en lectors de llibres electrònics, sinó del fet de poder comprar llibres en paper o digitals a les

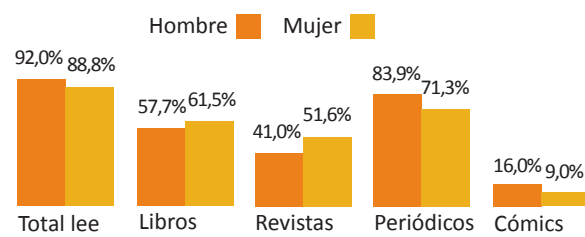
plataformes virtuals, i la inclusió de la lectura com a nòdul d'interès de les xarxes socials) provoca una nova valoració de la lectura que en canvia el perfil: més modern, més atractiu, més jove, i es creen així, oportunitats de captació noves per als lectors reticents o fins i tot per als no-lectors.

Algunes dades indicatives de Catalunya:

- La taxa de lectura de llibres a Catalunya és d'un 58,7 %. És el segon consum cultural més estès, després de la música. La mitjana de llibres llegits per any és de 4.
- El lector majoritari de llibres es dona de 25 a 34 anys, amb estudis superiors, treballador i de classe mitjana-alta. A escala d'Estat, les dones (61,6 %) llegeixen més llibres (sobretot novel·la) i revistes, mentre que els homes (52,2 %) ho fan més de diaris, còmics i lectura digital. El 37,9 % de les dones diu que no té temps de llegir. En els homes aquest percentatge s'enfila fins al 53,9 %.
- El 67 % dels catalanoparlants i el 54 % dels castellanoparlants llegeixen llibres. Entre els catalanoparlants, un 48,1 % té el català com a llengua de lectura. Entre els castellanoparlants, un 88,9 % té el castellà com a llengua de lectura.
- Els infants són els que més llegeixen, però a mesura que es van fent grans en decreix l'hàbit: del 86 % a sisè de primària al 44 % a quart d'ESO.
- Dels llibres venuts, la llibreria tradicional n'ha servit un terç, però la implantació de plataformes digitals (Amazon, Kobo, Apple i Google) els pren quota de mercat.

- Altres lectures (Estat espanyol):

Freqüència de lectura en qualsevol mitjà

Font: Hábitos de lectura y compra de libros (2011). Federación de Gremios de Editores de España.

- I acabo amb una conclusió significativa i en què cal pensar a l'hora de dissenyar plans i estratègies de foment, extreta de l'Estudio de Hábitos Lectores en España.

Les raons dels baixos índexs de lectura les trobem més en els hàbits que no pas en els mitjans: manquen motivacions per llegir per culpa d'un dèficit cultural i educatiu.

2.2 PROJECTES I GRUPS

Sembla que tenir una llei d'educació que perduri és tan impossible com la lluna en un cove o que un pla de foment de la lectura s'implementi, s'avaluï i duri, amb les adaptacions necessàries. Així, el nou Govern de la Generalitat n'ha presentat un de nou (després de l'anterior, el del Llegir ens fa més grans/liures). Departament d'Ensenyament i Departament de Cultura, dos plans, suposada coordinació. En sabem titulars, sobretot del de Cultura, i gairebé cap detall. Inspirat en certa manera en el pla britànic, el nou Pla valora la lectura com a primera via d'accés a la formació i com a habilitat necessària en la nova societat de la informació i del coneixement. Els seus objectius bàsics són prestigiar la lectura i augmentar-ne l'hàbit (el nombre i la freqüència). Vol tenir la implicació dels mitjans de comunicació i les xarxes socials, reforçar el protagonisme de creadors, prescriptors i de la indústria, fomentar la compra de llibres i fer del país un sinònim de capitalitat editorial.

- *Portal Edu365.cat*, del Departament d'Ensenyament, amb apartats dedicats de forma permanent a oferir recursos didàctics per impulsar la lectura. Amb el nou Pla de foment, actualment aquests recursos queden reforçats.
- *Itineraris de lectura*, iniciativa de la Institució de les Lletres Catalanes, de caràcter literari, que fomenta la lectura directament a les escoles, mitjançant la presència a les aules d'autors i/o actors que llegeixen obres de literatura catalana amb la canalla.
- Un projecte innovador de 2011 de foment lector de llibres, premsa, recursos en línia, etc., a través de la millora de l'accés digital, iniciativa del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: amb el carnet de biblioteca pública, els més de tres milions d'usuaris poden consultar des de qualsevol ordinador, a qualsevol hora i qualsevol dia, més de 40 revistes en català (portal *Quiosc.cat*), 600 mitjans de comunicació i 42.000 notícies diàries de diaris espanyols i estrangers. També s'hi troben obres de referència en llengua catalana, castellana i anglesa; enciclopèdies, i altres documents.
- El Pla de fires de Catalunya de l'Institut Català d'Empreses Culturals comprenia 13 fires l'any 2011. D'entre els objectius, remarquem l'acostament del llibre als diversos segments de públic, amb un impacte global a l'entorn de 300.000 persones, amb estratègies d'hibridació amb altres àmbits culturals, esportius, de lleure, etc. i de col·laboració amb el Club TresC i el portal *Què llegeixes?*
- *Què llegeixes?* Portal nascut a recer de la Institució de les Lletres Catalanes com a actuació efímera que, a causa de l'èxit de públic, es decideix convertir en permanent. La literatura per als més menuts i joves, un club de lectura virtual amb milers d'usuaris, i creixent, en què ells directament intercanvien opinions sobre les seves lectures.
- En el programa Nascuts per Llegir, que treballa les famílies amb nadons, hi participen 39 municipis, 47 biblioteques i 47 CAP de Catalunya i Andorra. El gestiona el Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya i el promouen, a més, l'Associació Catalana d'Infermeria Pediàtrica, l'Associació Catalana de Llevadores, la Societat Catalana de Pediatria i el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil.
- L'edició o l'adaptació de llibres i d'altres materials, la formació, la creació de clubs de lectura i els serveis d'assessorament són el ventall de serveis de l'Associació Lectura Fàcil, entitat reconeguda a escala internacional per l'IFLA per atorgar el segell oficial de lectura fàcil, amb una presència creixent en el món editorial i en llibreries de referència.
- El Consell Català del Llibre per a Infants i Joves (ClijCAT) aplega la creació, la indústria, el sistema de lectura pública i les administracions per difondre el llibre infantil i juvenil en el domini lingüístic català. El Consell participa en esdeveniments de

públic rellevants, com ara la Setmana del Llibre en Català, a part del Saló del Llibre Infantil i Juvenil de Mollerussa o les Setmanes, que organitza directament. Destaquen també pel ressò participatiu i mediàtic els premis Atrapallibres i Protagonista Jove, amb milers de participants, i el projecte Municipi Lector, plans de lectura amb implicació municipal i de les entitats de cada poble i ciutat. Un exemple de bones pràctiques considerat en l'àmbit internacional.

- Campaña de Animación a la Lectura María Moliner, per a municipis de menys de 50.000 habitants, del Ministerio de Cultura. Entre els anys 1998-2010 Catalunya hi va presentar 423 projectes, a 203 dels quals es va donar suport, un minso 4,5 % del total d'iniciatives ajudades en el conjunt de l'Estat.
- Vull fer paleses la funció i la rellevància del fenomen creixent dels grups de lectura organitzats, tant virtuals com físics, mediatitzats sobretot per biblioteques i llibreries. No es disposa de dades sobre el nombre de persones que en formen part, però el 2010 el Departament de Cultura en calculava més de 10.000.

Observatoris, centres de recursos institucions i entitats que editen o proveeixen informes, estudis, estadístiques o notícies

Llibre:

Associació d'Editors en Llengua Catalana, Associació Lectura Fàcil, Asociación Nacional en Investigación de Literatura Infantil y Juvenil (ANILIJ), Beat.cat, Cambra del Llibre de Catalunya, Centro de Estudios de Promoción de la Lectura y Literatura Infantil (CEPLI), Centro Español de Derechos Reprográficos (CEDRO), Centro Internacional del Libro Infantil y Juvenil, Confederación Española de Libreros (Cegal), Dosdoce, Ediciones SM, Federación de Gremios de Editores de España, Federación Española de Cámaras del Libro (Fedecali), Fundació Audiències de la Comunicació i la Cultura (Fundacc), Fundació Bromera, Fundación Bertelsmann, Fundación Germán Sánchez Ruipérez, Gremi d'Editors de Catalunya, Infolibro, Institut Català d'Empreses Culturals (abans de les Indústries Culturals), Observatori de Biblioteques, Llibres i Lectura (UB), Observatorio de la Lectura y el Libro (MCU), Organización Española para el

Libro Infantil i Juvenil (OEPLI), Subdirecció General de Biblioteques.

Prensa:

Associació Catalana d'Editors de Diaris (ACED), Associació Catalana de Premsa Gratuïta (ACPG), Associació Catalana de Premsa Local i Comarcal (ACPLC), Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC), Fundació Audiències de la Comunicació i la Cultura (Fundacc), Institut de la Comunicació (InCom) i Observatori de la Comunicació Local (OCL) de la UAB.

Universitats:

Si rastregem les universitats catalanes per trobar-hi grups de recerca sobre la lectura, el resultat podria semblar, d'entrada, una mica decebedor, ja que gairebé tot el que hi trobem s'adreça a l'aprenentatge o a la literatura. Una mirada més atenta, però, ens permetria trobar, com apuntàvem més amunt, espurnes sobre la lectura en el sentit que ens ocupa, però no és més que això: referències col·laterals als hàbits lectors o el seu rol canviant. La lectura és clau en la recerca, però de manera gairebé exclusiva en els sentits esmentats (docència/ensenyament de la llengua i/o de la literatura). Si es volen anàlisis exhaustives sobre els usos i els conceptes, es desplaça dels àmbits de recerca per assentar-se en les memòries de la indústria, de la política o dels observatoris que els estudien. Sigui com sigui, en trobarem traces a les àrees de recerca de les universitats catalanes, de les quals destaquem:

- UPF: Grup de Recerca «Literacitat crítica». Analitza la competència receptiva crítica amb objectius de millora de l'aprenentatge.
- UAB: GRETEL (Grup de Recerca de Literatura Infantil i Juvenil i Educació Literària). Dirigit per la doctora Teresa Colomer, el seu objectiu de recerca és l'ús dels llibres infantils i juvenils per als aprenentatges literaris a l'escola obligatòria.
- URL, Facultat de Psicologia, Ciències de l'Educació i de l'Esport: Grup de Recerca en Construcció del Coneixement Estratègic (SINTE - Lectura i escriptura). Algunes de les línies de treball del Grup versen sobre l'escriptura acadèmica, l'ensenyament,

l'aprenentatge i l'ús d'estratègies de millora de la lectura i l'escriptura a secundària i a la universitat, i l'assessorament i la intervenció psicopedagògics.

- UB, Departament de Psicologia Evolutiva i de l'Educació: LEAC (Lectura, Escripció i Adquisició de Coneixements).

Investiga l'ús combinat d'estratègies de comprensió lectora i composició escrita per a l'aprenentatge de continguts curriculars i l'impacte de diverses variables en la qualitat dels productes escrits i en l'aprenentatge que es duu a terme a través de textos.

- UB: Hermeneia (estudis literaris i tecnologies digitals).

Investiga la confluència entre les tecnologies digitals i la literatura en un sentit ampli: Hipertext i estudis literaris, literatura comparada a la xarxa, etc. S'ha de destacar que està format per 23 investigadors d'universitats catalanes, espanyoles, europees i americanes.

- Universitat de València. Departament de Filologia Catalana.

Cal consultar el web de la Gemma Lluch, una de les màximes expertes en literatura infantil i juvenil. En el lloc, a part de les seves publicacions, s'hi troben notícies d'arreu sobre foment de la lectura.

2.3 TREBALLS I TESIS

De la desena de tesis doctorals presentades en universitats catalanes en què la lectura n'és mot clau, la majoria són de temàtiques estrictament escolars o relatives a les capacitats neuronals o psicològiques de l'aprenentatge.

N'hi ha un parell, però, que ens interessin:

- Aliagas Marín, Cristina (2011). *El desinterès lector adolescent. Estudi de cas de les pràctiques i identitats lletrades d'una colla d'amics des de la perspectiva dels Nous Estudis de Literacitat*. UPF.
- González Batlle, Jordi (2010). *La lectura a Secundària: un cas pràctic de dinamització lectora a través de la biblioteca de centre*. Universitat de Barcelona, Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura.

3 DIFUSIÓ I DIVULGACIÓ

El gran pol d'activitat en l'àmbit de la lectura es genera en les àrees escolar i bibliotecària, fet que es tradueix en el volum d'accions de difusió i divulgació d'aquests col·lectius, molt per sobre dels de cap altre. Aquestes accions, però, són de naturalesa i de rellevància molt dissemblants, la major part de les quals s'expliquen pel propi reconeixement o per l'intercanvi, sempre profitós, de bones pràctiques. Si, al contrari, volem atènyer i circumscriure la recerca a les accions de valor científic, d'aportació nova de la recerca o simplement d'àmbit nacional, el cercle s'estreny i resulta, altra volta, relativament escàs.

3.1 CONGRESSOS, SEMINARIS I REUNIONS CIENTÍFIQUES

- 32è Congrés Internacional de l'IBBY (International Board on Books for Young People), Santiago de Compostel·la, setembre de 2010. Permeteu-me començar amb un congrés internacional. En primer lloc perquè, dut a terme a l'Estat espanyol, la participació catalana en l'organització va ser-hi cabdal. Seguidament, perquè el lema del Congrés, «La força de les minories», implicava una reflexió, de portes endins, sobre el rol mai ben encaixat de les llengües cooficials a l'Estat, i, per acabar, perquè hi van haver dues aportacions d'autoria catalana, la de la Teresa Colomer (amb una conferència sobre la literatura infantil dins del panorama general de la literatura) i la de la Teresa Duran (com a participant en la taula rodona sobre il·lustració), dues expertes de primer ordre i amb projecció internacional.
- Tornem a casa nostra. El 2010 va tenir lloc a la Seu d'Urgell el Congrés Educació i Entorn, impulsat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, amb el títol «Participar x Aprendre». Com en cada edició (biennal), el paper de la lectura hi apareix, tot i que molt centrat en el seu rol com a factor d'aprenentatge. Però el que voldria destacar és la feina prèvia per a l'edició de 2012, ja que el Congrés centrà el contingut exclusivament en el foment de la lectura, com a element clau del Pla de govern de la Generalitat 2011-2014. Per això s'ha constituït un comitè científic de dimensions gens habituals (a l'entorn de cinquanta membres) que ha treballat amb el lema «Llegint, creixem». Ha

tingut lloc el maig i juny de 2012, fet que el situa en el proper *Anuari*.

- De caire específic, però significatives i altament indicadores d'un país avançat, l'Associació Lectura Fàcil de Catalunya va convocar el 2010 a Barcelona les I Jornades d'Intercanvi d'Experiències en Lectura Fàcil, les quals van tornar a editar-se el 2011. Es tracta doncs, d'un lloc de trobada d'experts per avançar en aquest camp d'inclusió lectora de col·lectius amb dificultats, ja siguin transitòries, com ara els immigrants, o permanents, per exemple discapacitats sensorials o psíquics. Recordem que prop d'un 30 % de la població té alguna dificultat lectora, de manera que la feina que promou l'Associació és més rellevant i urgent del que, d'entrada, pugui semblar als innocents.
- De caràcter específic i anual, convé fer menció de les Jornades de Formació de Crítics de la revista *Faristol*, amb un peu entre la formació dels professionals de la crítica i el debat de l'estat de la qüestió de la lectura, sobretot a través de la ponència d'un convidat extern.
- El setembre de 2011 el Ministerio de Cultura i el d'Educación del Govern espanyol van convocar el congrés *Maneras de Leer*, com a punt trobada per intercanviar bones pràctiques, amb la voluntat d'anar més enllà de les tradicionals dels centres docents i biblioteques públiques, tot i que no se n'escapa gaire.
- A escala estatal, i recuperant la sensibilitat pels territoris amb altres llengües, la Fundación Germán Sánchez Ruipérez va posar en funcionament el programa *Territorio e-book*, *lecturas sin fin* (2009-2011), amb la finalitat d'analitzar l'impacte del llibre digital sobretot a l'escola, la biblioteca i la universitat: de l'obtenció de dades empíriques (molt d'agrair) a la introducció de projectes (per reinventar-se) en aquests àmbits i la formació dels professionals (un ambiciós programa que vol tancar el cercle). Convé destacar els socis catalans del projecte: La Galera i Destino, del món industrial, i la UOC, la URV i la UPC, del món universitari.
- El més recent: el Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya ha constituït a final

de 2011 la Comissió Llibre i Lectura en Digital, amb la missió d'aportar als col·legiats referències de les noves pràctiques que representa la introducció del llibre digital i les seves formes de llegir. Cal fer notar que la Comissió està formada per experts de l'àmbit col·legial i també per professionals del sector del llibre i la seva cadena de valor, del món de l'ensenyament, de la formació i de l'acadèmia, tot demostrant la voluntat d'adreçar-se a l'ampli ventall d'oficis del llibre i la lectura. Operativa des de gener de 2012, és previst que presenti un document de conclusions la tardor d'aquest any.

3.2 PREMIS

N'hi ha un munt, de tot tipus i interès. Com dèiem a l'inici del capítol, la majoria nascuts a recer dels mateixos promotors, especialment municipis i biblioteques escolars i públiques, i ben sovint per reconèixer la participació en les seves activitats, com és el cas dels premis als lectors que formen part dels innombrables clubs de lectura de llibreries i biblioteques. Cal fer un reconeixement a la tasca que fan com a primer actiu en mobilitzar-se, crear i actuar, perquè els correspon de fer-ho i, de vegades també, perquè actuen de manera substitutòria o complementària de famílies i administracions. Ens centrarem, però, en premis significatius, d'abast nacional i/o institucionals, tant d'administracions com d'entitats industrials o professionals. Que el seu prestigi o valor, però, no ens faci perdre de vista que el gruix del moviment prové d'aquells: de la societat, de les llibreries, de les escoles i de les biblioteques, com a grans mediadors de la lectura que són.

- El Departament d'Ensenyament, a través del Servei d'Immersió i Acolliment Lingüístics (SIAL), convoca els premis *El Gust per la Lectura*, que combinen la formació del professorat per a la dinamització lectora amb el concurs de l'alumnat, basat en la lectura de diversos llibres i el treball dels dossiers corresponents. L'edició del curs 2011-2012 és la dissetena i inclou cinc categories de primària i secundària.
- De manera semblant, el Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil convoca els premis *Atrapallibres* (7a edició el curs 2011-2012) i *Protagonista Jove* (16a edició el curs 2011-2012). Els nens trien lectures que fan, a l'escola, durant el curs. La gràcia —i

diferència— del concurs, a part de la dinamització lectora tutoritzada pels mestres, és que són els milers d'infants i joves que hi participen (a l'entorn de cinc mil) els que atorguen els premis als millors llibres de cada categoria. L'enllaç empàtic que es genera entre lectors i autors podeu imaginar que és enorme. També és el Consell qui atorga els premis Faristol. Nascuts una mica en broma i de caire honorífic, cada cop prenen més relleu en el reconeixement de persones i entitats que destaquen per la seva tasca de promoció i foment de la lectura.

- El Certamen Nacional Infantil i Juvenil de Lectura en Veu Alta és un fenomen a l'alça, per participació i per ressò mediàtic, tant, que va formar part del primer Pla de foment de la lectura de la Generalitat de Catalunya. Promogut per la Fundació Enciclopèdia Catalana, premia aquells estudiants —i les escoles— de primària i secundària que, després de diverses fases eliminatòries fins a la final de Catalunya, destaquen per la capacitat de llegir en veu alta davant de públic, tot recuperant la tradició de l'oralitat, tan important en la transmissió lectora i cada cop més reivindicada pels especialistes, pels beneficis cognitius i pel que té de socialització de la lectura. L'any 2011 se'n va celebrar la setena edició.
- Amb l'objectiu de promoure la lectura, la inclusió social i la democràcia informativa a través de materials de lectura fàcil, l'Associació Lectura Fàcil ha atorgat per primer cop l'any 2011 el Premi Bones Pràctiques de Lectura Fàcil. Concedit a entitats, el Premi s'uneix al de novel·la curta, en una estratègia d'eixamplament de la difusió de les activitats de l'Associació i dels materials i serveis que presta.
- Un cas que prové de la indústria editorial. El Premi Carlemany ha deixat de ser un guardó molt ben dotat econòmicament a novel·les per convertir-se, reformat a fons el 2011, en un premi al foment de la lectura de novel·la entre joves i adolescents. Convocat pel Govern d'Andorra, la Fundació Enciclopèdia Catalana, Proa i Columna, dona resposta al que certifiquen els estudis, la pèrdua considerable d'hàbit lector en aquestes franges d'edat. Sense deixar de ser el que és, un guardó literari, en canvia l'estratègia i l'objectiu.

- Per acabar, el Ministerio de Cultura (que els canvis successius de nom no ens en facin perdre la pista) convoca cada any el Premio Nacional al Fomento de la Lectura, que, si més no ni les darreres edicions ni els anys que tractem, no ha guanyat mai cap persona o entitat catalana.

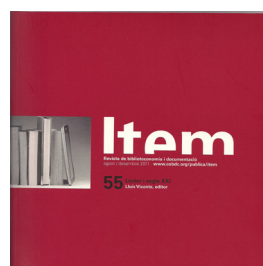
4 PUBLICACIONS

Periòdiques i de referència

Volem destacar la revista *Faristol*, de crítica de llibre infantil i juvenil en català, original o traduït, que precisament el 2010 va celebrar els primers 25 anys, cosa que la fa degana en el seu gènere a tot l'Estat. Associada al Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil, que n'és l'editor, està formada per un equip de crítics especialitzats

escollits d'entre els millors i organitza jornades pròpies de formació. Així doncs, no és pas estrany que siguin de referència la tria i els articles de fons de cada número o les edicions especials que va fer per a la premsa escrita i digital (amb més d'un milió i mig d'exemplars editats per més de quaranta capçaleres) sobre com fer lectors i els millors llibres editats.

D'altra banda, cal estar a l'aguait de la reflexió dels professionals relacionats directament amb el fet lector que, de tant en tant, és traslladada a les seves publicacions oficials. És el cas del número 55 (agost-desembre de 2011) de la revista *Item*, del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya,

amb el significatiu títol de *Lector i segle XXI*. Es tracta d'un monogràfic que toca diverses tecles d'aquest piano ple d'octaves que és, prenent la imatge de l'editorial, el lector versàtil i mutant típic de la modernitat líquida, i digital, que descriu Zygmunt Bauman. Cal agrair aquesta reflexió i posada al dia sobre una qüestió que encara té poca bibliografia al nostre país.

Altres

Destaquem quatre títols, dos informes i un article a la premsa. El primer versa sobre els reptes que la indústria editorial ha d'afrontar davant les noves maneres de llegir i de distribuir-se i socialitzar-se la lectura, gràcies a la irrupció digital. És una aposta pel valor afegit que rau en els continguts enriquits, expressament concebuts per ser llegits en pantalles. Es tracta d'un bon exemple de col·laboració publicoprivada i del fruit d'un treball previ d'empreses del sector amb experts i l'Administració:

- Celaya, Javier; Rodeja, Teia (2011). *Indústria editorial 2.0: tendències, oportunitats i reptes davant la digitalització del llibre*. Barcelona: Generalitat de Catalunya: Departament d'Empresa i Ocupació. (Les Diagnòsics de l'Observatori de Prospectiva Industrial; 8).

El segon llibre del qual volem fer remarca és un exemple de les múltiples publicacions en format de llibre en paper que tracten el tema de la lectura de manera col·lateral i transversal (acostumem-nos a fronteres indefinides, diluïdes i traspassades), sovint des d'enfocaments que provenen de punts de vista educatius o tecnològics com a eixos centrals:

- Pagès, Eugènia de (2011). *La generació Google*. Lleida: Pagès editors.

Els darrers llibres i els informes són estudis particulars, d'interès per la segmentació i focalització que aporten, cosa que és un fenomen creixent:

- Sánchez, E. (coord.) (2010). *La lectura en el aula. Qué se hace, qué se debe hacer y qué se puede hacer*. Barcelona: Graó.
- Cassany, D. (2011). *En línia. Llegir i escriure a la xarxa*. Barcelona: Graó.
- *Ebook 55+: los lectores mayores de 55 años y los libros electrónicos* (2011). Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.
- *La realidad aumentada en el futuro del mundo digital* (2011). Madrid: ARC Media y FANDE.

L'article a la premsa que volem subratllar (amb extensions a Internet) és de la investigadora de tendències web i formadora en innovació social, Dolors Reig. En una entrevista al diari *Avui* del 16 d'abril de 2011 afirmava

que «vivim el revifament d'una cosa antiga (...) la importància del cercle social». Precisament la socialització de la lectura i l'entrada a l'escola dels nadius digitals fa que hagi de replantejar-se l'educació, amb l'objectiu de transmetre la «saviesa digital». En definitiva: ens trobem davant de nous comportaments lectors.

BIBLIOGRAFIA

Apleguem en aquest apartat algunes referències internacionals que ens són d'interès: la reflexió global ens és aplicable quan en compartim realitats i fenòmens, com és el cas de la implantació progressiva de la revolució digital i de les noves formes de lectura en el món occidental. Així mateix, citem obres que són de consulta professional gairebé obligada o que marquen tendència d'opinió i anàlisi i de l'actualitat.

American Library Association (2011). *2009-2010 Annual Report*. Chicago: ALA.

Grupo de Alto Nivel en Bibliotecas Digitales (2010). *Bibliotecas Digitales: Recomendaciones y Retos para el futuro (Informe)*. Madrid: Consejo de la Unión Europea, 28 de gener.

The Bookseller. *The Digital Book Census 2011* (2010). Londres: The Bookseller, desembre.

Mikhli, Karina (2011). *Migrating to Digital Publishing? Answers from the Experts*. Frankfurt: Publishers Perspectives,.

Publishing Perspectives. <<http://publishingperspectives.com/>> (Vegeu, de forma particular, el programa del Frankfurt Academy SPARKS de l'edició de la fira de 2011.)

Stallman, Richard. *The Danger of E-books* (2011). <<http://stallman.org/articles/ebooks.pdf>>.

Cultural statistics (2011). Luxemburg: Publications Office of the European Union.